

KURUMSAL YAPININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: ÜST ORTA GELİR DÜZEYİNDEKİ ÜLKELER ÜZERİNE BİR UYGULAMA

THE EFFECT OF INSTITUTIONAL STRUCTURE ON ECONOMIC GROWTH: AN APPLICATION FOR UPPER-MIDDLE INCOME COUNTRIES

Yrd.Doç.Dr. Sevda YAPRAKLI, Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, İktisat Bölümü, sevdal1@atauni.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmanın amacı kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini tespit etmektir. Bu amaçla, bu çalışmada 2002-2005 yıllarını kapsayan bir dönem için, kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi Türkiye'nin de içinde yer aldığı 36 üst orta gelir düzeyindeki ülke örnekleminde "Panel Veri Analizi" kullanılarak ekonometrik açıdan incelenmektedir. Analiz sonuçları, kurumsal yapı göstergelerinden ifade özgürlüğü ve şeffaflık, politik istikrar, düzenlemelerin kalitesi ve hukukun üstünlüğü değişkenlerinin ekonomik büyüme üzerinde negatif, yönetimin etkinliği ve yolsuzluğun önlenmesi değişkenlerinin ise ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Yapı, Ekonomik Büyüme, Üst Orta Gelirli Ülkeler

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the effect of institutional structure on economic growth. In this study, for this purpose, the effect of institutional structure on economic growth is analyzed econometrically by employing a "Panel Data Analysis" in the sample including Turkey in thirty-six upper middle income countries for the period between the years 2002 and 2005. Analysis results indicate variables which of the indicators institutional structure voice and accountability, political stability, regulatory quality and rule of law have a negative effect on economic growth, and government effectiveness and control of corruption have positive effect on economic growth.

Key Words: Institutional Structure, Economic Growth, Upper Middle Income Countries

1. GİRİŞ

Kurumlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, modern kalkınma literatürünün önemli tartışma konularından biridir. İktisat biliminin temelini bireylerin değil kurumların oluşturduğunu savunan kurumsal iktisadın temel kavramı olan “kurumu” Veblen, düşünce alışkanlıkları; Commons, bireysel eylemin genişletilmesi, serbestleştirilmesi ve denetiminde ortaya çıkan toplu eylem; Mitchel, yaygın kabul gören, iyi düzeyde standartlaştırılmış sosyal alışkanlıklar; Hamilton, sürekliliği olan düşünce ve eylem tarzı, North, bir toplumda oynanan oyunun kuralları ve insanlar arasındaki etkileşimi biçimlendiren, insanların getirdiği kısıtlamalar olarak tanımlamaktadır (Savaş, 2000; 652; Demir, 1996; 112,174; North, 1990; 8). Buna göre, kurum sadece belli amaçla oluşturulmuş bir kuruluş (okul, senato, sendika vb) değil, bir düşünce alışkanlığı ve organize olmuş bir kültürün belli bir parçası olarak benimsenmiş bir grupsal davranış biçimidir. Yani kurum; gelenekleri, sosyal alışkanlıkları, yasaları, düşünce ve yaşam biçimlerini de kapsamaktadır.

Kalkınma literatüründe özellikle gelişmiş ülkeler için, kurumsal yapının ekonomik büyümeyi de içeren ekonomik gelişmenin lokomotif gücü olduğu ve kurumların kalitesindeki artışın kişi başına gelirden büyük artışlar yaratabileceği kabul edilmektedir (Rodrik ve Subramanian, 2003; 32). Bu kapsamda etkin kurumlar ve kurumsal yapı; kaynak israfını önleyerek, piyasa aksaklıklarını ortadan kaldırarak, pozitif dışsallıklar yaratarak, belirsizliği azaltıp işlem maliyeti üzerinde etkili olarak, finansal kaynakları bir araya getirerek, teknolojik bilgi akımlarını kolaylaştırarak ve girişimcileri teşvik ederek uzun dönemli ekonomik büyümeyi etkilemektedir (Doucouliagos ve Ulubaşoğlu, 2004; 4-7). Bu nedenle birçok kalkınma iktisatçısı, kurumların farklı boyutlarını ele alarak, kurumsal yapının ekonomik performans üzerindeki etkilerini incelemişlerdir.

Bu araştırmanın amacı, gelişmiş ülkelerde ekonomik gelişmenin lokomotif gücü olarak kabul edilen kurumsal yapının, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesi üzerinde etkisinin var olup olmadığını ve etkisi varsa bu etkinin yönünü ekonometrik yöntemlerle değerlendirmektir. Böylece, kurumsal yapının ekonomik büyümede etkin bir üretim faktörü olup olmadığı belirlenmeye çalışılmaktadır.

Kurumların ekonomik büyüme üzerinde oynadığı önemli rolden hareketle yapılan bu çalışmada; 36 üst orta gelir düzeyindeki ülkede kurumsal yapının ekonomik büyümeye etkisi ekonometrik yöntemlerle değerlendirilmektedir. Çalışma kapsamında üst orta gelir düzeyindeki ülkelerin ele alınmasında, Türkiye'nin de bu grup içerisinde yer alması etkili olmuştur.

Çalışmada öncelikle kurumlar ve ekonomik büyüme ile ilgili teorik çerçeve incelenmekte ve konuyla ilgili uluslararası literatürde yer alan belli başlı

çalışmalar, ulaşılan sonuçlar itibarıyla sunulmaktadır. Daha sonra araştırmada kullanılan veriler ve yöntem tanıtılmakta ve uygulama sonucunda ulaşılan bulgular verilmektedir. Son olarak ise elde edilen bulgular kısa bir sonuç bölümüyle değerlendirilmektedir.

2. KURUMSAL YAPI VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Literatürde kurumların ve kurumsal yapının ekonomik büyümeye, dönüşüm maliyetleri (fiziksel olarak girdilerin çıktı biçimine dönüştürülebilmesi için gerekli olan üretim faktörlerinin maliyeti) ve işlem maliyetleri (mülkiyet haklarının bir kişiden diğerine aktarılması için gerekli olan üretim faktörlerinin maliyetleri) üzerindeki etkileri aracılığıyla katkıda bulunduğu kabul edilmektedir (North ve Wallis, 1994; 610). Buna göre kurumlar, işlem ve dönüşüm maliyetlerini ve böylelikle üretim olanakları eğrisini etkileyebildiği ölçüde ekonomik performansını etkileyebilmektedirler.

Kurumsal yapının ekonomik performans üzerindeki önemli etkilerinden biri; eksik bilgi nedeniyle ortaya çıkan piyasa aksaklıklarını ortadan kaldırarak, bireylerin ve örgütlerin etkin kararlar almalarını sağlamasıdır (North, 1990; 110). Buna göre kurumsal etkinlik; aktarma, yürütme, eksik bilgi ve bürokrasiden kaynaklanan gereksiz işlem maliyetlerini azaltmakta ve pozitif dışsallıklar yaratmaktadır. Bu yolla, daha etkin piyasa araştırması yapılmakta ve üretim için gerekli olan kaynaklar daha az maliyetle tedarik edilmektedir.

Diğer taraftan etkin kurumsal yapı, ekonomik birimler arasında ekonomik işlemlerin daha güvenli ve ucuz yapılmasını kolaylaştırarak, etkinlik ve kaliteyi arttırmaktadır (Rosenberg and Birdzell, 1986; 116). Bu durum, finansal kaynakları bir araya getirmek suretiyle tasarruf ve yatırım kanallarının açılmasına ve üretimde verimlilik artışına yol açarak endüstrinin gelişmesine ve ticaretin artmasına neden olmaktadır.

Kurumsal istikrar, ekonomik ve politik istikrar ile bir araya gelince, ekonomik kaynakların verimsiz alanlarda kullanılması azalmakta ve böylelikle kaynak israfı önlenmektedir (Aryeetey vd. 2000; 39). Böylelikle kurumsal yapı, kaynakların üretken ve istihdam sağlayan verimli alanlara aktarılmasına, istikrarlı ekonomik büyümeye yardımcı olmaktadır.

Ayrıca kurumların etkin olması, yoğun rekabet ve ticari riskle karşı karşıya olan ekonomik birimlerin işlem ve bilgi maliyetlerini azaltmakta ve böylece, girişimcilerin risk almalarını ve yatırım yapmalarını teşvik etmektedir (Dampare ve Piesse, 2002; 2). Sonuçta, girişimcilerin ticari riskleri azalmakta ve kaynak etkinliği sağlanarak ticari faaliyetler daha kazançlı hale getirilebilmektedir.

Etkin kurumsal yapının, kayıt dışı ekonomide yer alan ve küçük ölçekte çalışan özel firmaların kayıt altına alınmasını sağlaması sayesinde ise şeffaflık sağlanmakta, yolsuzluk ve rüşvetçilik azalmaktadır. Ayrıca, kısa dönemde pahalı teknolojiyle, etkin olmayan ve rekabetten uzak olarak gerçekleştirilen üretimin

azalmasına katkıda bulunarak dönüşüm maliyetlerinin düşürülmesine yardımcı olmaktadır (Aron, 2000; 104). Böylece kurumsal yapı, ekonomi üzerinde etkin bir denetim mekanizması oluşturarak ekonomik birimlerin yeteneklerini tamamlamakta ve ekonomik büyüme için gerekli olan verimli kaynakların yaratılmasına katkıda bulunmaktadır.

Son olarak gelişmişlik düzeyine ve ekonomik performansa bağlı olarak artan kurumsal yapı etkinliği, teknolojik yenilikler hakkındaki bilgi akışını kolaylaştırmakta ve bu yeniliklerin en yoğun uygulama alanlarının belirlenmesine yardımcı olmaktadır (Eggertson, 1990; 98).

3. KURUMSAL YAPI VE EKONOMİK BÜYÜMEYE İLİŞKİN LİTERATÜR ÖZETİ

Kurumlar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye yönelik olarak uluslararası literatürde yer alan uygulamalı çalışmalarda, standart ve kapsamlı bir kurumsal yapı ölçümü kullanılmadığı gözlenmektedir. Bununla birlikte teorik ve uygulamalı çalışmalarda en yaygın şekilde kullanılan göstergeler; politik istikrar, politik ve sivil özgürlükler ile demokrasinin kalitesinin yanı sıra, hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü ve şeffaflık, bürokrasinin kalitesi, mülkiyet haklarının güvencesi ölçümleridir. Uygulamalı çalışmalarda kullanılan yöntemin, genel olarak kesit ve/veya panel verilere dayalı çok ülkeli tahminler şeklinde olduğu görülmektedir. Bu çerçevede 1970'lerin başından günümüze kadar yapılmış olan belli başlı çalışmaları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Kurumlar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen önemli çalışmalardan biri North ve Thomas tarafından yapılmıştır (North ve Thomas, 1970; 1-17). Araştırmacılar 900-1500 ve 1500-1700 yılları için Batı Avrupa ülkeleri üzerine yaptıkları çalışmada kurumsal yapı göstergesi olan mülkiyet hakları ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Kormendi ve Meguire (1985); Scully (1988); Knack ve Keefer (1995); Hassan ve Sarna (1996); Hall ve Jones (1999); Knack (2002); Tang vd. (2003) tarafından yapılan çalışmalarda da söz konusu ilişkinin pozitif olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre kurumsal kalite, kaynakların etkin kullanımını sağlayarak, yenilikleri ve teknik gelişmeyi destekleyerek ekonomik büyümenin artmasını sağlamaktadır.

Diğer taraftan, kurumsal yapı göstergesi olarak politik kurumların kalitesini kullanan çalışmalarda [Alesina ve Rodrik (1994); Alesina vd. (1996); Isham vd. (1997); Jones (2002); Edward vd. (2004); Marsiliani ve Renström (2005)] politik kurumların kalitesinin, üretimde etkinliği artırdığı ve daha yüksek büyüme oranlarına yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır.

Mauro (1995); Clague vd. (1996); Lane ve Tornell (1996); Ng ve Yeats (1999); Vijayaraghavan ve Ward (2001) tarafından yapılan çalışmalarda ise, uluslararası kuruluşlar tarafından oluşturulan mülkiyet hakları, politik istikrar, kurumsal yapı, yolsuzluk gibi kurumsal kalite endeksleri kullanılmıştır. Söz konusu

çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre etkin kurumsal yapı, hem doğal kaynakların etkin kullanımını sağlayarak, hem de yenilikleri ve teknik gelişmeyi destekleyerek ekonomik büyümenin artmasına katkıda bulunmaktadır.

Ayrıca, Spindler (1991); Easton ve Walker (1997); Ali (1997) ve Dawson (1998) tarafından yapılan çalışmalarda kurumsal yapı göstergesi olarak ekonomik özgürlük endeksinin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği yönünde bulgular elde edilmiştir.

Diğer taraftan, Rodrik (1999); Aron (2000); Acemoğlu vd. (2001; 2002); Rodrik vd. (2002) tarafından yapılan çalışmalarda ise güçlü kurumsal yapının makroekonomik istikrarsızlığı önlediği ve yatırım ile ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bununla birlikte literatürde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik gelişme farklılıklarının azalmasını engellemek için, gelişmekte olan ülkelerin kurumsal yapının önemine ilişkin olarak kasıtlı şekilde yanlış yönlendirildiğini ileri süren uygulamalı çalışmalar da bulunmaktadır. Bu kapsamda, Londregan ve Poole (1990); Bienen vd. (1993); Sachs ve Warner (1997) tarafından yapılan çalışmalarda, kurumlar ile ekonomik büyüme arasında doğrudan ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, Helliwell (1994); Alesina ve Perotti (1994); Alesina ve Rodrik (1994); Alesina vd. (1996); Chong ve Calderon (2000) ve Chang (2003) tarafından yapılan çalışmalarda kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerinde gelişmiş ülkelerdeki kadar etkin olmadığı ve kurumların büyümeyi negatif etkilediği yönünde bulgular elde edilmiştir. Buna göre günümüz gelişmekte olan ülke ekonomilerine tavsiye edilen kurumların çoğu aslında gelişmiş ülkelerin iktisadi kalkınmalarının nedeni olmaktan çok sonucudur (Chang, 2003; 127).

Özetlenecek olursa, uygulamalı çalışmaların büyük çoğunluğunda etkin kurumsal yapının ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilediği sonucuna ulaşıldığını, ancak bu pozitif etkinin gelişmekte olan ülkelere kıyasla gelişmiş ülkelerde daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte uygulamalı çalışmalarda kullanılan kurumsal yapı göstergelerinin, uluslararası kuruluşlar tarafından açıklanan endekslerden oluştuğu ve daha çok subjektif analizlere dayalı olarak hesaplandığı görülmektedir. Bu bağlamda, büyük ölçüde toplulaştırılmış kurumsal yapı göstergesi kullanmanın, kurumsal yapı ekonomik büyüme ilişkisini açıklamada daha etkin olabileceği ifade edilebilir.

4. KURUMSAL YAPI VE EKONOMİK BÜYÜME: EKONOMETRİK ANALİZ

Bu çalışmada, Türkiye'nin de içinde yer aldığı üst orta gelir düzeyindeki 36 ülke için, kurumsal yapının ülkelerin ekonomik büyümesine etkisi ekonometrik olarak araştırılmıştır.

4.1. Kapsam ve Veri Seti

Çalışmanın uygulama kısmında kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ölçmek için, Dünya Bankası'nın 2005 yılı kişi başına GSMH değerlerine göre yaptığı ülke sıralamasında, kişi başına gelir düzeyi 3.466-10.725 \$ arasında yer alan üst orta gelir düzeyindeki 36 ülke üzerine analizler yapılmıştır. Buna göre çalışmada ele alınan üst orta gelir düzeyindeki ülkeler; Arjantin, Barbados, Belize, Bostwana, Çek Cumhuriyeti, Dominik, Ekvator Ginesi, Estonya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Gabon, Grenada, Hırvatistan, Kosta Rika, Letonya, Libya, Litvanya, Lübnan, Macaristan, Malezya, Mauritius, Meksika, Panama, Polonya, Romanya, Rusya Federasyonu, St. Kidds ve Nevis, St. Vincent ve Grenadies, Slovakya, Şeyssel Adaları, Şili, Trinidad ve Tobago, Türkiye, Uruguay ve Venezuela'dan oluşmaktadır.

Çalışmada kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin tahmininde 2002-2005 dönemine ait veriler kullanılmıştır. Çalışmada ele alınan dönemin kısıtlı olması, kurumsal yapı göstergeleri ile ilgili veri bulma güçlüğünden kaynaklanmaktadır. Uygulamanın verileri; GSYİH büyüme oranı ve kurumsal yapı göstergeleri olarak; ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik (şeffaflık), politik istikrar, yönetimin etkinliği, düzenlemelerin kalitesi, hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukların önlenmesi değişkenlerine ait serilerden oluşmaktadır. Kurumsal yapıya ilişkin değişkenler, uluslararası kuruluşlar tarafından daha çok subjektif analizlere dayalı olarak hesaplanan ve açıklanan endekslerden oluşmaktadır (Aron, 2000: 107-113).

Uygulamalı çalışmalarda, güvenilirliği yüksek olan uluslararası kuruluşlar tarafından hesaplanan kurumsal yapı göstergelerinin oldukça sık kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada da, 25 uluslararası kuruluşun hazırladığı 31 farklı endeks ve göstergenin 213 ülke için yapılan bileşiminden hareketle, kurumsal yapı göstergesi olarak yukarıda belirtilen altı değişken kullanılmaktadır (Kaufmann vd., 2007; 1). Söz konusu endekslerin maksimum değerleri "100", minimum değerleri "0" olup, değerlerin yüksek olması kurumsal yapı etkinliğinin yüksek olmasını ifade etmektedir. Ancak, eldeki verilere göre hesaplanan kurumsal yapı göstergelerinde belirli düzeyde subjektiflik söz konusudur. Kurumsal yapı göstergelerinin hesaplanmasında kullanılan unsurlar¹ ve değişkenlerin çalışma dönemindeki seyri² çalışmanın sonunda son notlar kısmında verilmiştir.

Verilerin derlenmesinde, Dünya Bankası (WGI: Worldwide Governance Indicators), International Money Fund (IMF) ve United Nations Economic Commission for Europe (UNECE) istatistiklerinden yararlanılmıştır.

4.2. Yöntem

Bu araştırmada, kurumsal yapı göstergelerinin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin var olup olmadığı ve etkisi varsa bu etkinin yönünün belirlenmesinde

toplam üretim-büyüme eşitliği kullanılarak, panel veri regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir (Aron, 2000;116). Çalışmada tahmin edilen büyüme eşitliği aşağıdaki gibidir:

$$GBO_{it} = B_0 + B_1IOHV_{it} + B_2PISY_{it} + B_3YE_{it} + B_4DK_{it} + B_5HU_{it} + B_6YO_{it} + \epsilon_{it} \quad (4.1)$$

$i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T.$

Eşitlikte i ülkesinde t dönemi için GSYİH büyüme oranı; GBO_{it} , ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik (şeffaflık); $IOHV_{it}$, politik istikrar ve şiddet yokluğu; $PISY_{it}$, yönetimin etkinliği; YE_{it} , düzenlemelerin kalitesi; DK_{it} , hukukun üstünlüğü; HU_{it} , yolsuzluğun önlenmesi; YO_{it} ve hata terimi ϵ_{it} ile temsil edilmektedir.

Panel tahminlerde kısa zaman kesiti içeren ve benzer nitelikte olan veri setleri için “sabit etkili” (panelde yer alan her bir ülke için ayrı bir sabit katsayı tahmini) ve “tesadüfi etkili” (panelde yer alan her bir ülke için ayrı bir sabit katsayı tahminini tesadüfi olarak elde etme) modellerden hangisinin geçerli olacağı Hausman testi ile belirlenmiştir (Greene, 1993; 458-462).

Öte yandan doğrusal regresyon modelinin önemli varsayımlarından biri olan sabit varyans varsayımına göre, hata terimi varyansı, bağımsız değişkendeki değişmelere bağlı olarak değişmeyip aynı kalmaktadır. Ancak, özellikle yatay kesit ve panel verilere dayalı çalışmalarda sabit varyans varsayımı her zaman sağlanamamakta, bazı durumlarda değişen varyans durumuyla karşılaşmaktadır. Bu durumda, hata terimi varyansları aynı kalmamakta, bağımsız değişken ile birlikte değişmektedir. Bu değişkenlerin aldığı değerlerin çok yaygın olduğu durumlarda, hata terimlerinin varyansları buna bağlı olarak farklı büyüklükte olabilmektedir (Ertek, 1996; 237-238). Çalışmada yapılan regresyon tahminleri, White testi kullanılarak değişen varyans problemlerinden arındırılmıştır.

Çalışmada (4.1) nolu denklem, ele alınan değişkenler kullanılarak sabit etkili panel veri regresyon analizine tabi tutulmuştur. Regresyon analizi yapılmadan önce, model kapsamındaki değişkenler arasında sahte ilişkilerin ortaya çıkma olasılığını engellemek için panel veri setine durağanlık testi uygulanmıştır. Panel regresyon analizlerinde 1990’lı yıllardan itibaren kullanılmaya başlayan ve panel veri kullanılan çalışmalarda nispeten daha fazla tercih edilen Levin, Lin & Chu t^* birim kök test sınaması kullanılmıştır. Analizlerde ise Eviews 5.1 ekonometrik analiz paket programı kullanılmıştır.

4.3. Sonuçların Analizi

(4.1) nolu eşitlikle tanımlanan büyüme eşitliği baz modeli oluşturmak üzere 36 üst orta gelir düzeyindeki ülkeyi kapsayan panel veri analizlerinde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlere ait temel tanımlayıcı istatistikler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	GB0	IOHV	PISY	YE	DK	HU	YO
Ortalama	4.215	61.239	59.803	61.226	61.037	57.024	58.593
Medyan	4.000	70.250	62.050	66.750	65.500	60.500	63.850
Maksimum	18.000	90.300	96.200	88.500	92.100	89.400	91.200
Minimum	-11.000	1.400	11.800	4.800	4.400	6.800	0.000
Standart Sapma	4.330	22.923	21.351	19.354	21.283	18.706	20.428
Olasılık	0.000	0.000	0.008	0.000	0.000	0.000	0.000
Göziem Sayısı	144	144	144	144	144	144	144

Not: GB0, GSYİH büyüme oranı; IOHV, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik (şeffaflık); PISY, politik istikrar ve şiddet yokluğu; YE, yönetimin etkinliği; DK, düzenlemelerin kalitesi; HU, hukukun üstünlüğü ve YO, yolsuzluğun önlenmesi değişkenleridir.

Tablodan 2002-2005 dönemi için 36 üst orta gelir düzeyindeki ülkede ortalama büyüme oranının % 4.215 olarak pozitif bir skorda bulunduğu görülmektedir. Aynı dönem içerisinde 0.18 ile 2002 yılında Ekvator Ginesi en yüksek büyüme hızına ulaşmış iken -0.11 ile Arjantin ekonomisinde en önemli daralmayı yaşayan ülke konumundadır. İfade özgürlüğü ve hesap verebilirlik (şeffaflık), politik istikrar, yönetimin etkinliği, düzenlemelerin kalitesi, hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukların önlenmesi şeklindeki kurumsal yapı göstergeleri açısından 36 ülke değerlendirildiğinde, ortalama olarak sırasıyla; 61.24, 59.80, 61.23, 61.04, 57.02 ve 58.59 gibi değerlerin gerçekleşmiş olması, ülkelerin kurumsal yapılarının yeterli düzeyde gelişmediğine işaret etmektedir. Bu çerçevede ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik endeksi skorunun en yüksek olduğu ülke 2002 yılında Barbados iken en düşük olduğu ülke 2005 yılında Libya'dır. Benzer şekilde politik istikrar endeksi skorunun en yüksek olduğu ülke Saint Lucia iken, en düşük olduğu ülke Venezuela'dır. Yönetimin etkinliği ve yolsuzluğun önlenmesinde Şili en yüksek, Ekvator Ginesi en düşük skora sahiptir. Düzenlemelerin kalitesi ve hukukun üstünlüğü endeksleri açısından en yüksek skora sahip olan ülkeler sırasıyla Şili ve Barbados iken, en düşük skora sahip olan ülkeler Libya ve Ekvator Ginesi'dir.

Çalışmada kullanılan değişkenler arasındaki korelasyon ilişkileri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Değişkenlere Ait Korelasyon Katsayıları

	GB0	IOHV	PISY	YE	DK	HU	YO
GB0	1.000						
IOHV	-0.116	1.000					
PISY	-0.948	0.201	1.000				
YE	0.653	0.740	0.573	1.000			
DK	-0.670	0.678	0.559	0.994	1.000		
HU	-0.989	0.162	0.983	0.632	0.635	1.000	
YO	0.508	0.476	0.209	0.878	0.918	0.422	1.000

Tablo 2’de görüldüğü gibi, kurumsal yapı göstergeleri ile ekonomik büyüme arasında yüksek bir korelasyon ilişkisi bulunmaktadır. Tabloda, üst orta gelir düzeyindeki ülkelerde ekonomik büyüme ile kurumsal yapıyı temsilen kullanılan yönetimin etkinliği ve yolsuzluğun önlenmesi arasında pozitif ilişkilerin var olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte ekonomik büyüme ile ifade özgürlüğü ve şeffaflık, politik istikrar ve şiddet yokluğu, düzenlemelerin kalitesi ve hukukun üstünlüğü arasında negatif ilişki söz konusudur. Tabloda kurumsal yapı göstergesi olarak alınan söz konusu değişkenler ile ekonomik büyüme arasındaki negatif ilişkiler, ülkelerin kurumsal yapılarının etkin olmadığı ve bu durumun ekonomik büyümeyi azalttığı anlamına gelmektedir.

Çalışmada, 36 üst orta gelir düzeyindeki ülkede kurumsal yapı-büyüme ilişkisini tespit etmek için, Levin, Lin & Chu (LLC) t* birim kök testi uygulanarak model tahmininde yer alan verilerin zaman içinde durağan olup olmadıkları ve eğer durağan iseler hangi seviyede durağan oldukları araştırılmıştır. Panel veri değişkenlere ait birim kök testi sonuçları Tablo 3’te gösterilmiştir. Değişkenler için gecikme değerleri, Schwartz Bilgi Kriteri (SIC)’ne göre otokorelasyonun bulunmadığı minimum gecikmeler olarak belirlenmiştir.

Tablo 3: LLC Panel Durağanlık Testi Sonuçları

Değişken	Seviye Değeri Sabitli	P Değeri
IOHV	-2.615	0.000
PISY	-11.775	0.000
YE	-7.847	0.000
DK	-7.694	0.000
HU	-7.694	0.000
YO	-12.847	0.000

Tablo 3’te, 2002-2005 dönemi için çalışmada kullanılan tüm değişkenlerin %1 önem düzeyinde seviye değerleri $I(0)$ ile durağan oldukları veya birim kök içermedikleri görülmektedir.

Çalışmada, serilerin durağanlığına bağlı olarak yapılan panel veri regresyon tahminlerinde, 36 ülke için sabit veya tesadüfi etkili modellerden hangisinin geçerli olacağı, Hausman testi ile belirlenmiştir. Hausman testi sonuçlarına göre (Hausman Test İst: 15.695; p değeri: 0.000), bütün ülkeler için % 1 önem seviyesinde, “tesadüfi etkili model sabit etkili modelden daha etkindir” şeklindeki H_0 hipotezi reddedilmektedir. Hausman testi sonuçlarından hareketle, panel veri regresyonun tahmininde sabit etkiler yöntemi kullanılmıştır. Sabit etkiler yönteminde sabitin katsayısı ülkelere göre değiştiği için tahmin sonuçlarında sabite yer verilmemiştir. Ayrıca, yapılan regresyon tahminleri, White testi kullanılarak değişen varyans problemlerinden arındırılmıştır. Sabit etkili panel veri regresyon tahmin sonuçları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Sabit Etkili Model Tahmin Sonuçları

	Katsayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık
IOHV	-0.598 ^(*)	0.154	-3.891	0.001
PİSY	-0.685 ^(*)	0.158	-4.337	0.000
YE	0.219 ^(*)	0.042	5.218	0.000
DK	-0.113 ^(*)	0.032	3.507	0.002
HU	-0.153 ^(**)	0.073	2.089	0.038
YO	0.188 ^(*)	0.046	4.069	0.000
\bar{R}^2 : 0.768		F ist. (p değeri): 20.162 (0.000)		
D.W. İst: 1.994		Hausman Test İst: 15.695 (0.000)		

Not: (*) ve (**) sırasıyla % 1 ve % 5 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Tablo 4'te yer alan tahmin sonuçları, ekonomik büyümeyi etkileyeceği düşünülen değişkenlerden hukukun üstünlüğü değişkeninin % 5, diğer değişkenlerin ise %1 önem düzeyinde anlamlı olduklarını göstermektedir. Tahmin sonuçlarına göre, Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı üst orta gelir düzeyindeki ülkelerde ele alınan değişkenlerden ifade özgürlüğü ve şeffaflık, politik istikrar, düzenlemelerin kalitesi ve hukukun üstünlüğü değişkenleri ekonomik büyümeyi negatif, yönetimin etkinliği ve yolsuzluğun önlenmesi değişkenleri ise ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir.

Analiz sonuçlarına göre, ifade özgürlüğü ve şeffaflık, politik istikrar, düzenlemelerin kalitesi ve hukukun üstünlüğü değişkenlerinin ekonomik büyümeyi negatif etkilemesi, endeks olarak ele alınan değişkenlerin (0-100 arasında sifıra yakın değerler alması) ekonomik büyümeyi olumlu etkileyecek düzeyde olmadığına göstergesi olarak kabul edilebilir. Ayrıca bu sonuçlar, Chang'ın (2003; 127) gelişmekte olan ülkelerde kurumların büyümeyi negatif etkilediği ve kurumsal yapının ekonomik büyümenin nedeni olmaktan çok sonucu olduğu yönündeki görüşünü destekler niteliktedir.

Tablo 4'te, ekonomik büyüme ve kurumsal yapı göstergelerine dayalı panel veri regresyon analizi sonuçları (YE ve YO değişkenleri hariç), gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik gelişme farklılıklarının azalmasını engellemek için, gelişmekte olan ülkelerin kurumsal yapının önemine ilişkin olarak kasıtlı şekilde yanlış yönlendirildiğini ileri süren teorik ve uygulamalı literatüre ve korelasyon katsayıları sonuçlarına uygun bulgular vermiştir. Bu kapsamda analiz sonuçları, Alesina ve Perotti (1996), Sachs ve Warner (1997), Chang (2003) tarafından elde edilen bulgularla örtüşür niteliktedir.

Tablodaki \bar{R}^2 değeri ve F istatistiği sonuçlarına bakıldığında, modelin açıklayıcılık gücünün yüksek olduğu ve modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra modelde yüksek bir \bar{R}^2 ve anlamsız t değerlerinin olmaması, çoklu doğrusallığın olmadığına göstergesi olarak kabul edilebilir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada, 2002-2005 dönemine ait veriler kullanılarak, 36 üst orta gelir düzeyindeki ülkede kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ekonometrik olarak incelenmiştir. Bu amaçla, değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler ve korelasyon katsayıları hesaplanmış ve büyüme eşitliği sabit etkili panel veri regresyon analizine tabi tutulmuştur.

Tahmin sonuçlarına göre, Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı üst orta gelir düzeyindeki ülkelerde kurumsal yapıyı temsil eden göstergelerden ifade özgürlüğü ve şeffaflık, politik istikrar, düzenlemelerin kalitesi ve hukukun üstünlüğü değişkenleri ekonomik büyümeyi negatif, yönetimin etkinliği ve yolsuzluğun önlenmesi değişkenleri ise ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Kurumsal yapının ekonomik büyümeye etkisinin araştırıldığı bu çalışmada, kurumların büyümeyi olumlu yönde etkilediğine dair net sonuçlara ulaşıldığını söylemek güçtür. Bulgulardan hareketle, kurumsal yapının ekonomik büyümenin sağlanmasında etkin bir faktör olmadığı ifade edilebilir.

Sonuç olarak, kalkınma literatüründe genel kabul gören ve gelişmiş ülkeler için geçerli olan "kurumlar ekonomik büyümenin lokomotif gücüdür" şeklindeki görüşün, bu çalışmada ulaşılan sonuçlara göre Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı üst orta gelir düzeyindeki ülkelerde geçerli olmadığını söylemek mümkündür. Bu kapsamda, kurumların söz konusu ülkelerde kalkınma politikasının bir aracı olarak kullanılmasının uygun olmayacağı ifade edilebilir. Ayrıca, üst orta gelir düzeyindeki ülkelerde resmi kurumsal düzenlemelerin yeterince etkin olmaması, resmi ve gayri resmi kurumsal düzenlemelerin birbirleriyle uyumlu olmaması gibi faktörlerin bu ülkelerde kurumsal yapının ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesine neden olduğu söylenebilir. Çalışmanın sonuçları, Alesina ve Perotti (1996), Sachs ve Warner (1997), Chang (2003) tarafından elde edilen bulgularla örtüşür niteliktedir. Bunun yanı sıra gelecekte yapılacak uygulamalı çalışmalar için kurumsal yapıyı temsil eden göstergeleri kapsayan toplulaştırılmış endeks oluşturmanın daha anlamlı sonuçlar elde edilmesine katkıda bulunacağını söylemek mümkündür.

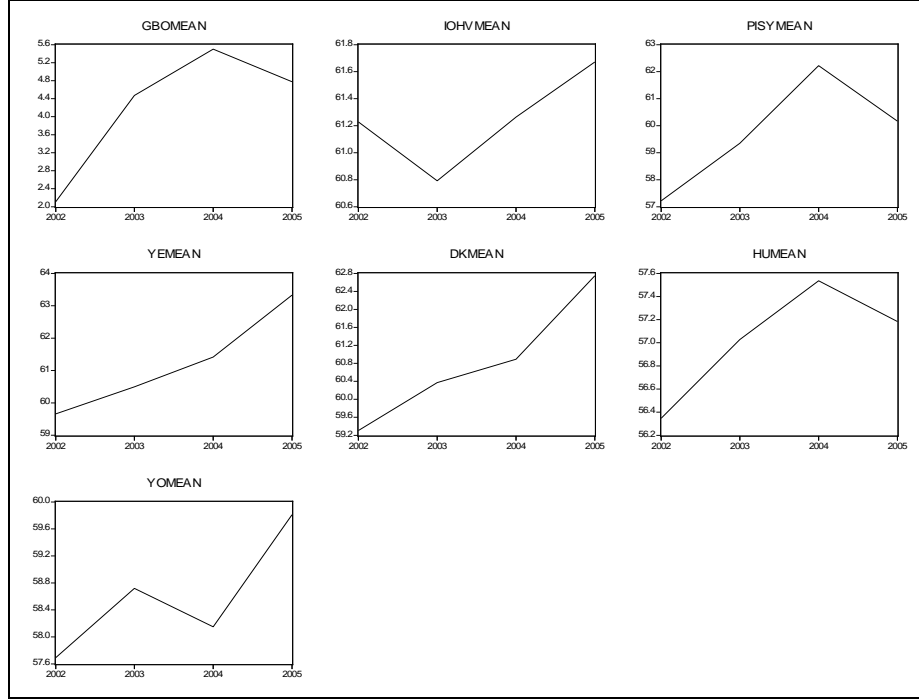
SON NOTLAR

(1) Kurumsal Yapı Göstergelerinin Hesaplanmasında Kullanılan Unsurlar

İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik (Şeffaflık)	Politik İstikrar ve Şiddet Yokluğu	Yönetimin Etkinliği
Siyasi Katılım Siyasi Sürecin Etkinliği Sivil Özgürlükler Siyasi Haklar İnsan Hakları Demokratik Hesap Verebilirlik	Ülke İçi Şiddet Terör Hükümet İstikrarı Askeri Kanadın Siyasetteki Rolü Dinsel Gerilimler Etnik Gerilimler	Kamu Hizmetini Düzenleyen Hükümlerin Kalitesi Bürokrasinin Kalitesi Memurların Yeterliliği Kamu Hizmetinin Siyasi Bağımsızlığı Hükümet Politikalarına Güven
Düzenlemelerin Kalitesi	Hukukun Üstünlüğü	Yolsuzluğun Önlenmesi
Yatırım Profili Ekonomik Alanlardaki Aşırı Düzenlemeler Fiyat Kontrolleri Yetersiz Bankacılık Denetimi	Güven Kanun ve Düzen Kurallara Uyma Suç İşlenme Sıklığı Adli Sistemin Etkinliği ve Tahmin Edilebilirliği Sözleşmelerin Uygulanabilirliği	Kişi ve Kurumların Yolsuzluk Eylemlerindeki Yeri Kişi ve Kurumların Algıladıkları Ya da Karşılaştıkları Yolsuzluklar Rüşvet

Kaynak: The World Bank (2007),
<http://info.worldbank.org/governance/kkz2005/q&a.htm>, (25.01.2007).

(2) Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlere Ait 2002-2005 Dönemi Ortalamaların Eğilimleri

Not: GBOMEAN, GSYİH büyüme oranının; IOHVMEAN, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik (şeffaflık) endeksinin; PISYMEAN, politik istikrar ve şiddet yokluğu endeksinin; YEMEAN, yönetimin etkinliği endeksinin; DKMEAN, düzenlemelerin kalitesi endeksinin; HUMEAN, hukukun üstünlüğü endeksinin ve YOMEAN, yolsuzlukların önlenmesi endeksinin ortalamasını ifade etmektedir.

KAYNAKÇA

ACEMOĞLU, D., JOHNSON, S. and ROBINSON, J.A. (2001): "Colonial Origins of Comparative Development: An Amprical Investigation", *American Economic Review*, 91: 1369-1401.

_____ (2002): "Reversal of Fortune:Geography and Institutions in the Making of the Modern World Income Distribution", *Quarterly Journal of Economics*, 117(4): 1231-1294.

ALESINA, A. and PEROTTI, R. (1994): "The Political Economy of Growth: A Critical Survey of the Recent Literature", *The World Bank Economic Review*, 8(3): 351-71.

ALESINA, A. and RODRIK, D. (1994): "Distributive Politics and Economic Growth", *Quarterly Journal of Economics*, 109: 465-90.

ALESINA, A., OZLER, Ş., ROUBINI, N. and SWAGEL, P. (1996): "Political Instability and Economic Growth", *Journal of Economic Growth*, 1(2): 189-211.

ALI, A.M. (1997): "Economic Freedom, Democracy and Growth", *Journal of Private Enterprise*, 3: 1-20.

ARON, J. (2000): "Growth and Institutions: A Review of the Evidence", *The World Bank Research Observer*, 15(1): 99-135.

ARYEETEY, E., HARRIGAN, J. and NISSANKE, M. (2000): *Economic Reforms in Ghana, The Miracle and The Mirage*, James Currey and Woeli Publishers, Oxford.

BIENEN, H.S., LONDRCGAN, J. and VAN DE WALLC, N. (1993): *Ethnicity, Leadership Succession, and Economic Development in Africa*, Institute for Policy Reform, Washington, D.C.

CHANG, H.J. (2003): *Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü*, İletişim Yayınları, Ankara.

CHONG, A. and CALDERON, C. (2000): "Causality and Feedback between Institutional Measures and Economic Growth", *Economics and Politics*, 12(1): 69-82.

CLAGUE, C., KEEFER, P., KNACK, S. and OLSEN, M. (1996): "Property and Contract Rights in Autocracies and Democracies", *Journal of Economic Growth*, 1(2): 243-76.

DAMPARE, G.A. and PIESSE, J. (2002): "Financial Development, Political Institutions and Economic Growth in The ECOWAS Sub-Region: An Empirical

Analysis”, The Management Centre, King’s College London University of London, 1-5, <http://www.issier.org/Financial%20Development.pdf> (02.02.20007).

DAWSON, J.W. (1998): “Institutions, Investment and Growth: New Cross-Country and Panel Data Evidence”, *Economic Inquiry*, 2: 603-19.

DEMİR, Ö. (1996): *Kurumcu İktisat*, Vadi Yayınları, Ankara.

DOUCOULIAGOS, C.H. and ULUBAŞOĞLU, M.A. (2004): “Institutions and Economic Growth: A Systems Approach”, *Econometric Society 2004 Australasian Meetings* No: 63, 1-33, <http://repec.org/esAUSM04/up.29323.1076501864.pdf> (01.03.2007).

EASTON, S.T. and WALKER, M.A. (1997): “Income, Growth, and Economic Freedom”, *American Economic Review*, 328-32.

EDWARD L. G., LA PORTA, R., LOPEZ-DE-SILANES, F. and SHLEIFER, A. (2004): “Do Institutions Cause Growth?”, *Journal of Economic Growth*, 9(3): 271-303.

EGGERTSON, T. (1990): *Economic Behavior and Institutions*, Chambridge University Press, Chambridge.

ERTEK, T. (1996): *Ekonometriye Giriş, Genişletilmiş 2. Baskı*, Beta Yayınları, İstanbul.

GREENE, W.H. (1993): *Econometric Analysis*, Macmillan Publishing Company, New York.

HALL, R.E. and JONES, C.I. (1999): “Why Do Some Country produce So Much More Output Per Worker than Others?”, *Quarterly Journal of Economics*, 114(1): 83-116.

HASSAN, F. and SARNA, N. (1996): *Economic Growth and Institutions in Africa: A Cross-Country Time Series Analysis*, Europe and Central Asia Department I, World Bank, Washington, D. C.

HELLIWELL, J.F. (1994): “Empirical Linkages between Democracy and Economic Growth”, *British Journal of Political Science*, 24(2): 225-48.

ISHAM, J., KAUFMANN, D. and PRITCHETT, L. (1997): “Civil Liberties, Democracy, and the Performance of Government Projects”, *The World Bank Economic Review*, 11(2): 219-42.

JONES, C.I. (2002): *Introduction to Economic Growth*, Second Edition, New York-London: W. W. Norton.

KAUFMANN, D., KRAAY, A. and MASTRUZZI, M. (2007): "Governance Matters VI: Governance Indicators for 1996-2006", World Bank Policy Research Working Paper No. 4280, 1-94, <http://ssrn.com/abstract=999979>, (06.02.2007).

KNACK, S. (2002): "Institutions and Economic Performance; Property Rights and Contract Enforcement", www.iris.umd.edu/NEWS/conferences/conflb.html, (02.02.2007).

KNACK, S. and KEEFER, P. (1995): "Institutions and Economic Performance: Cross-Country Test Using Alternative Measures", *Economics and Politics*, 7: 207-227.

KORMENDI, R.C. and MEGUIRE, P.G. (1985): "Macroeconomic Determinants of Growth: Cross-Country Evidence", *Journal of Monetary Economics*, 16(2): 141-63.

LANE, P.R. and TORNELL, A. (1996): "Power, Growth, and the Voracity Effect", *Journal of Economic Growth*, 1(2): 213-41.

LONDREGAN, J. and POOLE, K. (1990): "Poverty, the Coup Trap, and the Seizure of Executive Power", *World Politics*, 42(2): 151-83.

MARSILIANI, L. and RENSTROM, T.I. (2005): "Political Institutions and Economic Growth", University of Durham and CEPR, <http://www.iies.su.se/seminars/papers/060111.pdf> (05.02.2007).

MAURO, P. (1995): "Corruption and Growth", *Quarterly Journal of Economics*, 110(3): 681-712.

NG, F. and YEATS, A. (1999): "Good Governance and Trade Policy: Are They the Keys to Africa's Global Integration and Growth?", World Bank PDR Working Paper Series #2038.

NORTH, D.C. (1990): *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*, New York: Cambridge University Press.

NORTH, D.C. and THOMAS, R.P. (1970): "An Economic Theory of the Growth of the Western World", *The Economic History Review*, 23(1): 1-17.

NORTH, D.C. and WALLIS, J.J. (1994): "Integrating Institutional Change and Technical Change in Economic History: A Transaction Cost Approach", *JITE*, 150(4): 609-624.

RODRIG, D. (1999): "Where Did All the Growth Go?", *Journal of Economic Growth*, 4(4): 385-412.

RODRİK, D. and SUBRAMANIAN, A. (2003): "The Primacy of Institutions (and what this does and does not mean)", *Finance and Development*, 40(2): 31-35.

RODRİK, D., SUBRAMANIAN, A. and TREBBI, F. (2002): "Institutions Role: The Primacy of Institutions Over Geography and Integration in Economic Development", IMF Working Paper 02/189 (Washington: International Monetary Fund).

ROSENBERG, N. and BIRDZELL, L. (1986): *How The West Grew Rich: The Economic Transformation of the Industrial World*, Basic Books, New York.

SACHS, J. D. and WARNER, A.M. (1997): "Sources of Slow Growth in African Economies", *Journal of African Economies*, 6(3): 335-76.

SAVAŞ, F.V. (2000): *İktisadın Tarihi*, 4. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

SCULLY, G. (1988): "The Institutional Framework and Economic Development", *Journal of Political Economy*, 96(3): 652-62.

SPINDLER, Z. (1991): "Liberty and Development: A Further Empirical Perspective", *Public Choice*, 69(2): 197-210.

TANG, S.H.K., GROENEWOLD, N. and LEUNG, C.K.Y. (2003): "Institutions Technological Change and Macroeconomic Volatility Crises and Growth: A Robust Causation", www.cuhk.edu.hk/eco/staff/hktang/personal.htm, (02.02.2007).

THE WORLD BANK (2007), <http://info.worldbank.org/governance/kkz2005/q&a.htm>, (25.01.2007).

VIJAYARAGHAVAN, M. and WARD, W.A. (2001): "Institutions and Economic Growth: Empirical Evidence from a Cross-National Analysis", [Clemson University business.clemson.edu/cit/Documents/0001302.pdf](http://business.clemson.edu/cit/Documents/0001302.pdf) (05.02.2007).